

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. Dåd og begravelse.

Fylke:

Hordaland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad:

Lindås

Emne: 64.

Bygdelaq:

Oppskr. av: Anders Spjeldnes

Gard:

(adresse): Lindås

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Dådsvarsler.

1. Dæds eller fegdevarsler, kann adra seg på opnes vis, ved syn eller ved lyden t. d. banking og videro.
2. At folk skikke på varsel på dei sorte dagar i året hev eg aldri høyrte noko om.
3. Dette med at få greie på kven som skal dø innan kammaen er er i grun ein lek, som som ein spela kvelten etter "eldbjergdagene". Denna leiken kallas "at dricka ölberminne". Dette går fyr seg på sovne vis: På ein krakk vert laga ein halmsvisk tværna saman til ein bitering ca. 4" i tværmål, so lig ein ei vanleg matskei på visken og i den sler ein so öl. Han eller ho, som skal dricka "ölberminne" ligg seg på kene på golvet stund krakken, og med hendene på ryggen. So vert ho eller han spurgt: "Kven drikk du føre"? svare vert då namnet på den det vert dricka fyr, og so

Kjem heile regla: "Eg drikk ~~ten~~ fyr (her nemnes eit namn) fyr far og mor, systur og bror og alle gode verner. No tek den som drikk skeiblade med ale i, millom Tunderne, drikk ale av, og med eit kast bak-sper med hovudet vort skii kasta yver hovudet og dett med på galve bak den som drikk. Sigg na skii api skal den det er drikkte fyr liva, men kvelver te skal ved-Romande dag i året som Kjem.

4. Der var noy folk som sag og høyrde mein end folk flest. Her er en sandferdig hielarin: På ein gard som låg ei mils veg i ein dal iupp frå sjien, lagde banden der merkje til at det hekkoe ein måse i vassnæsten hans, han sa då til ein slektning, som var der, at diinra fæglen sikkert var ein "fjigda fægl", og det kom vel snart ein kvan å fara av garden. Ditta var ein sumaren.

Væren etter var diinra slektningen på orfægljagt, og då det leid fram på natt la han vegen ein kyrkygarden då han skulde heimåt. Og der trepte han banden - slektningen sin - med eit reip ein halsen.

Den natte hadde han hengt seg himme

5. Eg hev høyrte gite "fjigdalio", men veit elles ikkje noko mein ein dette.
6. Når gamle folk, eller slike ein oftas ikkje vil liva lengje, fer ein

stor merkting, sejer me vedkomande er feig. Me tek det og fyrr eit sikkert merkje på at døden er nær når den sjuke truttma iupp i krappen. Dette kallar me "moldtråte". (Stor skulle i molda) og fyrr den tråten gavs det ingi råd. Når den sjuke vil byta sang held me ditte fyrr eit sikkert merkje på at døden er nær. Likeins når den sjuke tek til å rippa i sengeklederne her og der sejer me at døden er nær. Denna ripping i sengeklederne kallar me "døpsittet".

7. Skå spnr. 6.

8. " - "

9. Ditte er ikkje kjend her.

10. Når den døende sa ville, vart det sendt had etter prestem.

11. Nem den sjuke ville ha sakramente gjekk ditte fyrr seg sam i kyrkja, med tale og salmesang.

Tida mellom dødsfalle og gravferd.

14. Nemningarne "fyrr å døy" er so spms: samna, flytta, slokna m. m.

15. Fyrr å på visheit em at vedkomande var død brukas helst ein speit, sam ein held iupp fyrr andete til den døde, ha det seg ikkje. Lagg på speitum var ein stå på at vedkomande var død.

16. Her er ingi påsegm em skinddød.

17. Straks avdøde var slokna vart aingum atleque og pålagde ein mynt fyrr å halda aingulaki "att" og so vart iunderkjæven bænders iupp med ein deik.

19. Seintinger og grammer vart no straks

- Basendi av ein held sunnan på tussu.
 Noko særskild bedema^{metode} var her ikkje
 brukt narkje na med for gravferdi.
21. Om litedyri skulle varslast Njumen
 og ikkje til her var brukt her.
  22. Når liket var flegga eit vart samst
 ordna att på vanleg måte.
  23. Liket vart flett og lagt i "benk" for
 døsticheuden var innstrått
  24. Liket vart vart lagt på ein benk og
 med halm til underlag. på halmem
 var lagt eit lakem e.l.
  26. Når liket er lagt i "benk" seier me
 at det legg på likstrå.
  27. Senge og benkhalmen vart brendt straks
  28. Kleden og skon etter den døde vart, som re-
 gel, ikkje brendt.
  29. Senge og benkhalmen, etter den døde,
 vart allid baren eit og brendt så
 snart som muleg
  30. Liket vart vaska og stelt for død-
 stivheten var innstrått, dels i sengen
 og dels i benken.
  31. Det var ingen^{regel} fyrr som sam skulle
 stella liket.
  32. Yngun var kledd på noka sars vis
 av dei sam stelte liket.
  33. Var det menn, vart spegget stelt
 som han hadde brukt det, såleis
 stelte ein og håret på Håimvorne.
  35. Neglene vart av og til klyppte.
  37. Og her alder høyrte gite at valne etter
 likvask var brukt sam medein.

Livsväpna

38. Men sejer her; Men "sväpna" likt.
39. Det men sväpna likt ind i Kallar men "livsväpna".
40. Livslakken er ikke kjend her.
41. Dette er heller ikke brukt her.
42. Linn blev lagt nakent i sväpnet.
43. Brækkes ikke her.
44. 7 gamle dager var linn mykje brukt til livskler, men nu brücker ein berre lereit.
45. Heile linn var indseipt, men det kunde at ein brücker sakkas på linn, og då skulle føtterne vera synelege.
- 46.
47. Var det kvinner vant linn lagt med den hovuddrakt som var brücker i levande tider.
48. Naka stjern skillnad på å pynte linn var her ikke, enten den side var gammel eller yng.
49. Barselkannen var pynta som andre Kanner.
50. 7 gammel tid brücker ikke å pynte kring linn i Kista med blommar eller andre ting.
51. Her tok ein til å kjipe ferdige livskleder i 90 åri f. å. t. No er dette alminnt, disse er av lereit, desse vert kalla sväpna.
52. At ved å røner ved linn eller livskleder skulle verka sjakolans kjønnes (ikke) heller ikke å mynter som lag yver aingarna var brücker som lekjvæd.
53. Det kunde at ein hadde livskister standande til i påkamande tilljellen, eller materialen til Kister.

6.

59. Det vert berre brúka Trenaglar i Lika-
Kistur.
60. Ein brúka skroppar til å bera Kista
efter, til det brúka ein som regel bartsaug
men skulle ein bera Kista (Lika) langt
og tressamt batt ein ein staur på kvar
sida af kista, disse måtte rekka gadt titt-
om bae ender av Kista, disse bær ein so
Kista på sølido af 4 menn, som skulle
bera Kista, lagde disse staur underne på
berdarnu, Ivo på kvar side.
61. Det var som regel Ivo som skulle laga
kista, Ivoen måtte ta betaling fyrir det
anna end af disse vart bedne med i grav-
firdi.
62. Til "vanlege" folk vart Kista svart,
men til legdøstemer var ho svart (sinnala)
Kor ein laga dinna svart målingi minne
og ikkje no, men og tykkjes tré dei
brúka sät, og ho berne eit svart minne
ein af det vart tala ein det.
63. Kvite og lakketu Kistar vrt no meir-
og meir brúkt, serleg dei siste 10 åri
64. At det skulle vera skarn ein opning
i Kistelåke hev og aldri høyrte gite.
65. Til underlag i Kista og i kistepulver
var lagd havelspan
66. Likhesternu vrt no kjøpt på ein
slit kistefabrik. Med tumsyn til
fargen får ein den etter tykkje, men
elles er dei som regel kvite.
68. Det hender at ein legg salmebakk eller
nytestamente i Kista til den døde, men
det er ikkje vanleg.
69. Og nymer til af ei Kiste, som døde
sølvstyk

på barne-seng, i forløyset, fikk med seg i kista alt det ty som ho hadde lag til det ventande barnet, og elles alt som trangst av ryssaker t. d. - næl og tråd og saks m. m. Trøtt mellom folk var, at slike vart forløyset når dei kom i grav.

70. Gamalt var det ikkje noko seks pyregjord med ei pynta kista.

På rystingsnæl 71, 72 og 73 kan berre seerast mei.

74. Når den døde skulle kistu-leggjas kom naboen, kvenn og slektninger til stades og hadde ei "andaktstund" og så vart kista boren der ho skulle standa til avfarsdagen t. d. på lauen.

75. Sam regel var det brukteingst etterpå. Eg veit berre ein ein stad det, her i bygdi der det var dans i eit sovare hove, det var i 1875.

77. Der kista stod til gravferdsdagen, var det ikkje pynta på nokor vis.

79. Barhytten var aldri mytten her i slike hove og kjemmer ikkje til dette.

81. Mellom vanningshuset og hestet, der kista stod, var ikkje strid sener

82. Liket skulle alltid leggja med beina mot dæri.

83. Liket vart alltid lagd på kista så ikkje ratten eller anna styk kom til like.

84. Andektduken var en bereddjet som dekkte godt ølet, men elles utan noko pynt eller "utstapring" på den.

85. Salvit kjemmes ikkje her.

86. Mens liket låg i kista fikk alle, som ynskter det, sjå liket, men dette var helst morskyede som kom.

88. Men her ikkje gravkapel i Lindås eller i granne-heradene.

Sang.

89. Samt regel held dei syngjande seg ralege med liket stad heime, serleg i den døde var nærleikning av huset.
90. Noko som ikkje måtte gjerast i den tid liksom stad heime, kjenner eg ikkje til.
91. "Syngjetid" er endå ikkje "innført" her, det er berre "kultiverte" folk som her den skikken.
92. I næraste tide etter gravferdi held ein det i sameleg at gå på dans eller vere med det folk held seg lystige.
93. Ved gravferdi hadde nokre menn eller kvinner sørs syngj-drakt, so si seija, men utfrå det vanleg gjekk kvinnorna med ei kvit sløyfa i den halsen utstapert med halsaum. Brikjande syljar måtte ingje vera.
94. Enkjer hadde same beina som dei andre kvinner.
95. Her er eit gammalt ordtak: "Enkjer-
mansang og abäggestöyt varar liksom
lengje!" Spørsmål 96 og 97 kan eg ikkje vara på dei eg ikkje hev høyrte gite noko slikt.

Syng ut likjet.

98. Her var ingje "bestemt" vekedag fyrr likferden.
99. Gammalt se ein so ymse: Grav-öl, Erve⁴⁾, naidsen, (parkeering av naidsen vande erend) og spjaden eller
4) ~~Erve~~ Erve (av arv)

100. Liket vart same regel tala eller sungen eit inne i huset, kista var dekket med det finaste åklede huset. Ætte lit (farge) var det ikkje tala inn. Åklede lag på kista til ho vart sett i gravi. Denne skikken held seg her til døri.
103. Det var av og til sett eit lys på kista. Ka dei seinare gjorde med slike lys, veit eg ikkje. Det berstkast ikkje berre lys fyra på kista.
109. å brenna lys i sørgetrinet natti før ^{gravdagen} er ikkje kjend her, heller ikkje å halda vårenatti med lik.
112. Gjætt kanar hveq alder trøynt gite her.
113. Når likjerdi drag forbi gardar, song dei høvdege salmestubbar, helst slike som hadde ein mark og tung tone.
114. Etter hændradår skiftar er det varte vanleg å ha prestem til å tala liket eit. Fyrre nevnde tid var det gjerne lærarum eller ein annan som held tala.
117. å drikka velfarskål når ein bar like eit er ikkje kjend.
119. Det var ingen regel fyra kvar som skulle bera liket eit av huset, de nemmest pårørende skulle i alle fall ikkje vera med på det. Salsid er det framleidt.
122. Liket skulle bera eit med foterne prest.

123. Dette hev eg aldri høyrte naka tinn.
124. Det hadde ikkje høyrte tinn dette.
125. Nu vert det ut og til stads hadde ein på tinn framfor huset, men ikkje gamali.
126. Ja, og der fekk alle i fylgje skjenk, at og dram. For det muste var òl sterkt heime brygg som var bryggje til gravferdi. Matte vart som regel kjøpt per-
dugt i byen i slike høve. Var det lang veg til gravi hadde dei mat og sjenk med seg.
128. Gamali, held kvinnorne seg trima alle føre og friske karfolk var med til gravi.
130. Når kvinnorne vart med i gravfylgje veit eg ikkje so sikkert, men eg trur det var i fyrste luttin 18-tinnrad åri.
131. Ja ein held det fyrr å vera mykje gramt og òrfullet om fylgje er stort.
132. Gamali var det ikkje peynta med med noko gram eller sine hakk der gravfylgje far, men no er dette vanleg.
134. Det vyer no meir i bruk å trima flag på halv stang i gravneleget når nokon ar grendi skal til gravi men almennt er det ikkje - endå.
136. Når jordfestingi er over går flaget til kappo.
139. Sigfølget sang fyrr kvar gard dei drag forbi, men stogga ikkje. Saleids var det baste til sjas og lands.

142. Datter med "høytt" røp heveg
alder høyre gite.
143. Eg kjemmer ein stes på hovudveggen
som kallas "kvile", der ligg ei
stør lulla til å sitja på, og ~~der~~
1 kauskja og til å sitja lekkisken på,
elles kjemmer eg ikkje meir til dette.
145. Når tiket skulle kjems til gravem
på kjern eller sledu blev det legd
gran eller fjerubor ande kjerta.
146. Det var her ikkje regel fyre ka fange
likjerdshesten skulle ha. Om hesten
var med eller utan fylgja var det
ikkje tale ein i mai tid.
148. Til gravem kjemte vanlegvis sagten
end vanleg var. Men på heimvegen
sattes partem ofte adskillege opp.
(dei baite at og drank godt fyre
dei tok på heimvegen -)
150. var veggen til gravi lang kjertu
alle, det var ingen regel for hvem
som skulle kjeve likvagnu -
Han som styrde sargen sat helst
på likkerten.
153. Her i bygder ser finns ikkje gardar
som ~~te~~ måtte bruke extra-ordinære
måter fyre å på like til gravi.

154. Dette Kjenner og ikke Tid.

155. Kjenner heller ikke til dette.

På Rykkjogarden.

156. Kirken var i Lyst av Kjerne og bære til
gravi straks, men som skulle gjere
det var det ingi regel fyrr.

157. Båre og liknande til å setje kista på
er ikke kjend her.

160. Kisten blev bændt, eller var det
ingen "cermoni" gjort med den.

161. Presten måtte ikke ved graven,

jordfestelsen var seinare gjort
på sin preikesøndag.

162. Ved enkelte kyrkjer i Nordhordland
være like båret rundt Rykkja,
den går da med sals rundt ein
gang, så var det sänge der sin
salme, og sidan ber det til graven.

Detta var i gammel Tid.

164. No tidlægs var kista båret ind i
kyrkja der prestun held likstolen
og sidan bær det til gravi med
sang og klokkeringing der prestun
jordfesten liket. Her var det ikke
brukt at gange rundt gravi med
liket.

Graven.

167. Me fekk fast gravar kring 50 are f. a. t.
168. Gravaren kalla me med dette namn.
169. Gravpylgen kosta skjelve tupp gravi
170. Dette veit eg ikkje.
171. Kjenner heller ikkje til dette.
172. Jordfestinge var fyrr at den døde ikkje skulde ganga "att".
173. Man sette eit merke på gravi til liket var jordfesta.
174. De fleste graver låg i fjellene, men ein den døde var meir end vanleg vurd i bygdi vart det gjerne lagt ei hella med namn hoggt ind m. v. over gravi. Gravkrossar av malm med indskrift, var òg brukte.
175. Tei òg krigsdragar er det no meir vanleg ligge kvar. ar på gravene og steta ein dei, eller òg ved andre festlege høv.
- Sarlegn til fellon.
176. Skivanger.
176. Ein sjelmendar fekk som regel ikkje noko stull i gamal tid her. Eit døme: Ein mann som hadde sønt seg med, sette dei eit reip på ein kalsen, båt reipstort i båtstammen, og solids flåta dei liket til mauste, der dei arbeide kista Og etter båtstammen hang liket i sjøn til kista var ferdig, og som vanleg var med slike, vart han lagt i kista som han "fekk og stod," og vart gravlagt stunks utan noko som helst tilkalling

206. Sam regel kann ikkje gjesterna med
kransar, men kista vart pynta
med middeberris og anna grønt.
207. Dei siste 20 åri brukar ein gjerne
sløyfer i kranserne med innskrift
208. De middeberris kransar vart festa
på kista i heimen, og sidan (i Kyrkja)
vart det som oftast lagt kransar på
båra med ein tale av ein eller annan
av fylgje. Men ekkje alle kransar fer
kann på kista, vert dei lagde i
gravi på kista.
210. Dei seinste 10 åri held ein no
"bevertning" til gravfylgjet utan
på eit persjonat, høve s. l. der
dei trakteres med middag og kaffi
eller tørre med middag, og sidan
med kaffi i heimen.
212. Dei siste 10 åri er mest alle
dødsfall omtrent i avisarne.

Det vart ein hard jobb fyrr meg å
svare på alt dette med dårleg syn og
krampe i fingrane, men driesfjære
var:— det interesserer meg.

92år

med helsing

Anders Spjeldnes.

10-3-54.